

Akty feudalnego ziemlewladenija i chozajstwa. Akty moskovskiego simonova monastyrja (1506 - 1613 gg), wyd. L. I. Iwina, Izdatel'stvo „Nauka”, Leningrad 1985, ss. 352.

Moskiewski klasztor simonowski należał w XV i XVI w. do grupy najpoważniejszych posiadaczy ziemskich państwa moskiewskiego. Majątki klasztorne rozrzucone były na obszarze około 19 ujezdów (powiatów) z tym, że największe skupiły się w moskiewskim, dmitrowskim, kołomieńskim i kostromskim. Dokumenty tego klasztoru przynoszą wiele interesujących danych o sytuacji gospodarczej dawnej Rosji. Obrazują one pewną sprzeczność w działaniu prawodawczym, w którym z jednej strony dążono w XV i XVI w. do ograniczenia wielkości majątków klasztornych i ich władztwa nad posiadanymi ziemiami, z drugiej zaś zmierzano do zjednoczenia władzy centralnej poparcia ze strony wielkich klasztornych posiadaczy. Akty te przynoszą istotne dane o ekonomicznych przesłankach tworzenia państwa rosyjskiego i o wewnętrznej polityce wiążącej się z powstawaniem jednolitego aparatu państwowego, a także z *opricziną*. Szczególnie wiele informacji dotyczy sytuacji chłopów w dobrach klasztornych oraz — co może nieco zaskakiwać — także o przemyśle solnym.

Dokumenty moskiewskiego klasztoru simonowskiego były w historiografii wielokrotnie cytowane przy omawianiu problemów sfragistyki, dyplomatyki, paleografii, genealogii. Obficie czerpali z nich także językoznawcy. Omawiana w tym miejscu edycja jest kontynuacją wcześniejszego wydawnictwa, w ramach którego opublikowano dokumenty z lat 1379 - 1505¹. Żałować jednak wypada, że wychodzi ona w ramach zupełnie nowej serii wydawniczej. W tomie znalazły się dokumenty obejmujące okres od 1506 do 1613 r., a więc lata niezmiernie ważne w dziejach Rosji, bo obejmujące panowanie Iwana IV i czasy smuty². Edytorka, L. I. Iwina, zasłużona badaczka dziejów klasztoru simonowskiego, postawiła sobie za cel opublikowanie wszystkich aktów dotyczących tego klasztoru, wydanych w przyjętych cezurach i to zarówno dotąd nie znanych, jak i już wcześniej udostępnionych³. Mimo że dokumenty klasztoru z tego okresu były już wielokrotnie wydawane, to jednak — jak zadeklarowano we wstępie edycji — ponad połowa ich publikowana jest po raz pierwszy.

Zbiór przynosi 238 różnego typu aktów zestawionych chronologicznie. W ramach każdego roku na początku umieszczono dokumenty, których daty wystawienia udało się dokładnie ustalić, po nich następują te, których data wydania nie jest ścisła i nie przynosi informacji o dniu i miesiącu wystawienia. Dokumenty wydano z oryginałów, a w wypadku ich braku z najwcześniejszych z istniejących

¹ W historiografii rosyjskiej i radzieckiej sprawie majątków klasztornych i mieszkającej tam ludności poświęcano od dawna dużo uwagi. Por. V. Miljutin, *O nedviżimych imuščestwach duhovenstva v Rossii*, Moskwa 1862; M. Gorčakov, *Monastyrskij prikaz (1649 - 1725 gg.)*. *Opyt istoriko-juridičeskogo issledovanija*, St. Petersburg 1868; tenże, *O zemi'nych vladenijach vserossijskich mitropolitov, patriarchov i sv. Sinoda (988 - 1738 gg.)*. *Iz opytov issledovanija v istorii russkogo prava*, St. Petersburg 1871; G. I. Slesarčuk, *Chozajstvo i krest'jane suzda'skogo Spaso-Efim'eva monastyrja v pervoj četverti XVIII veka*, Moskwa 1955; L. N. Semonova, *Otnošenijs Aleksandro-Nevskogo monastyrja s krest'janami — predprinimateljami v pervoj treti XVIII v.*, „Ežegodnik po agrarnoj istorii Vostočnoj Europy 1963”, Moskwa 1964; I. A. Buł'gin, *Monastyrskie krest'jane Rossii v pervoj četverti XVIII veka*, Moskwa 1977.

² Akty social'no-ekonomiceskoj istorii Severo-Vostočnoj Rusi konca XIV — načala XVI v. t. II, Moskwa 1958, t. III Moskwa 1964.

³ L. I. Iwina, *Krupnaja votčina Severo-Vostočnoj Rusi konca XIV — pervoj poloviny XVI v.*, Leningrad 1979.

odpisów — ewentualnie z najpełniejszych kopii. Przestrzegano przy tym reguł przyjętych przy edycji poprzednich zbiorów dokumentów klasztoru. Teksty wydano z zachowaniem fonetycznych i morfologicznych osobliwości, według transkrypcji przyjętej dla aktów XVI w.

Opublikowane teksty poprzedzono pochodzącym od wydawcy nagłówkiem, stanowiącym krótkie streszczenie zawartości aktu. Zostały one także opatrzone szczegółowym aparatem naukowym, przynoszącym informacje o wymiarach dokumentu, stanie jego zachowania, miejscu przechowywania, znakach wodnych papieru, istniejących kopiach i ewentualnych wydaniach. Edycję zaopatrzono w nader przydatne indeksy osób, nazw geograficznych oraz indeks rzeczowy. Uzupełniają pracę zestawienie wykorzystanych źródeł rękopiśmiennych i opublikowanych drukiem, zestawienie dokumentów według ich rodzajów oraz spis dokumentów.

JACEK SOBCZAK (Poznań)

Zenon Lenkiewicz, *Słownictwo prawno-administracyjne w rosyjskich zabytkach piśmiennictwa kancelaryjnego XVI-XVII w.*, Polska Akademia Nauk. Komitet Słowianoznawstwa. Monografie Slawistyczne 51, Ossolineum 1986, ss. 122, indeks.

Używana w dawnych aktach prawnych terminologia jurydyczna piętrzy przed historykami prawa częstokroć trudności prowadzące nawet do przykrych nieporozumień. Kłopoty te rosną przy analizie źródeł spisanych w językach pokrewnych polskiemu. Odnosi się to w pierwszym rzędzie do źródeł staroruskich i rosyjskich. Na potrzebę podjęcia badań nad słownictwem rosyjskim pomników prawnych zwracano już wielokrotnie uwagę¹. Podkreślano przy tym stanowczo, iż opracowania poświęcone tej problematyce powinny łączyć wyniki dociekań językoznawców i historyków prawa. Do chwili opublikowania niewielkiej, ale doniosłej monografii Zenona Lenkiewicza, stanowiącej, o czym czytelnik nie został poinformowany, zmienioną i skróconą wersję pracy doktorskiej, brak było jednak rozpraw odpowiadających tym kryteriom².

Autor postawił sobie zadanie przeprowadzenia analizy lingwistycznej terminologii prawnej rosyjskich aktów ustawodawczych i źródeł sądowych, nazywanych niezbyt precyzyjnie zabytkami piśmiennictwa kancelaryjnego, w wybranych przez siebie grupach, odpowiadających rozdziałom pracy. Kolejno analizuje on terminy określające tok przewodu sądowego, nazwy przestępstw i kar, miana urzędników sądowych, w końcu zaś używane frazeologizmy i stałe połączenia wyrazowe używane w źródłach. Dąży przy tym do określenia miejsca terminu prawnego w systemie wszystkich jego znaczeń. Stara się także prześledzić rozwój semantyczny poszczególnych terminów od znaczeń najdawniejszych do reliktyw odcieni semantycznych. Usiłuje przy tym zgromadzić możliwie pełny zbiór znaczeń słów, używanych

¹ Z. Lenkiewicz, *Staroruskie słownictwo prawno-administracyjne. Problematyka badań*; Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 1974, 42, s. 25-25; O. G. Porochowa, *Lieksika sibirskich letopisiej XVII wieka*, Leningrad 1969, s. 69 i n.

² Z. Lenkiewicz, *Słownictwo prawno-administracyjne w rosyjskich zabytkach piśmiennictwa kancelaryjnego XVI-XVIII w.* (praca doktorska w maszynopisie), Kraków 1977.